

УДК 378 (447):33

Гораш К. В.

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри права, професійної та соціально-гуманітарної освіти,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: kateryna.vik@ukr.net

ORCID: 0000-0001-8625-9774

Боднар А. М.

кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри права, професійної та соціально-гуманітарної освіти
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: bodnar.alla@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6725-3625

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація

У статті обґрунтовано основні засади створення інноваційного освітнього середовища в закладах вищої освіти як важливий чинник забезпечення якості вищої освіти і конкурентоспроможності в умовах євроінтеграції, що набуває особливої актуальності в реаліях воєнного стану і повоєнний період. За результатами дослідження сучасного стану інноваційної діяльності закладів вищої освіти, зокрема на основі аналізу наукових праць і нормативно-правових документів авторами інноваційне освітнє середовище розглядається як умови для навчання здобувачів вищої освіти, проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень в закладах вищої освіти.

Охарактеризовано особливості інноваційного освітнього середовища закладів вищої освіти, зокрема визначено такі, як: освіти є: впровадження інноваційних освітніх інновацій і проєктів; розроблення і використання принципово нових прогресивних педагогічних методик і форм організації освітнього процесу; застосування інноваційних технологій в управлінні закладами освіти та гнучка система підготовки педагогічних працівників до здійснення професійної діяльності в умовах інноваційного середовища. Характерною особливістю створення інноваційного освітнього середовища є ціннісний аспект: освітні інновації мають ґрунтуватись на загальнолюдських цінностях і бути націлені на формування у здобувачів вищої освіти загальнолюдських цінностей.

Особливу увагу в дослідженні приділено особистості викладача закладу вищої освіти як організатору освітнього середовища, зокрема авторами визначено інноваційність як компетентність та інноваційне мислення як важливу передумову готовності науково-педагогічного працівника до участі в інноваційній діяльності та створенні ефективного освітнього процесу в умовах інноваційних змін.

Ключові слова: інновації, інноваційне освітнє середовище, інноваційна діяльність, заклади вищої освіти, інноваційний проєкт.

Постановка проблеми. Зміни освітнього середовища закладів вищої освіти України зумовлені як зовнішніми чинниками (процеси глобалізації, інтеграції та інтенсивного впровадження цифрових технологій), так і внутрішніми, серед яких – необхідність функціонування закладів освіти в умовах російської агресії, що значно ускладнює діяльність закладів вищої освіти. Для закладів освіти України головними завданнями сьогодні є: збереження кадрового складу науково-педагогічних працівників, контингенту студентів, абітурієнтів, інфраструктури закладів вищої освіти; забезпечення якості освіти та організація освітнього середовища в умовах війни.

Це актуалізує наукові дослідження проблем інноваційної діяльності закладів вищої освіти в умовах війни та повоєнний період, оскільки інновації, інноваційні проєкти та інноваційна діяльність є запорукою розвитку освіти України й основою забезпечення її конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженні проблем інноваційної діяльності закладів вищої освіти актуальними є вітчизняні та закордонні наукові пошуки і результати. Філософська сутність освітніх інновацій як феномену ХХІ століття, їх ціннісні характеристики, проблеми і перспективи інноваційної освіти розкрито в працях В. Кременя. Зокрема, вченим досліджено інновації як цінності змін і прогресу системи освіти; технологічні інновації як вимогу сучасності (прискореного розвитку технологій і суспільних змін); інноваційний інституційний простір, що передбачає можливості для формування і розвитку нової освіти і нової людини [4].

Теоретичні засади інноваційної діяльності; принципи та закономірності педагогічної інноватики, інноваційні методи і технології навчання та управління закладом освіти висвітлено у працях Л. Даниленко, В. Паламарчук, О. Пометун, І. Дичківської та інших дослідників.

Результати досліджень інноваційного освітнього середовища, зокрема наукові підходи до проєктування та оцінювання освітнього середовища, принципи проєктування, складники і функції інноваційного освітнього середовища розкрито в наукових працях І. Ахновської, К. Гораш, С. Трубачевої, Т. Бейтса, А. Шлейхера та інших дослідників.

Особливості провадження інноваційної діяльності в закладах вищої освіти, сутність і види інновацій у вищій школі, класифікації інновацій визначено та охарактеризовано в дослідженнях Г. Клімової, С. Кожем'якіної, О. Кукліна, В. Ткаченко та ін. дослідників.

Результати вищезазначених досліджень є цінними у дослідженні сутнісних характеристик інновацій у вищій освіті, характерних особливостей інноваційної діяльності закладів вищої освіти, зокрема визначення та обґрунтування її пріоритетності у розвитку.

Метою статті є висвітлення результатів дослідження інноваційного середовища закладів вищої освіти та обґрунтування інноваційної діяльності як пріоритетного напрямку їх розвитку.

Виклад основного матеріалу. В умовах воєнного стану закладам вищої освіти України вдалося розробити внутрішню політику й ефективні рішення для стабілізації їх функціонування завдяки згуртованості освітянської спільноти і міжнародної підтримки. Подальша трансформація системи вищої освіти передбачає розвиток закладів вищої освіти з урахуванням наслідків війни. За прогнозами експертів [5] державна освітня політика України найближчим часом буде націлена на подолання руйнувань інфраструктури закладів вищої освіти; створення сприятливих умов для трансформації їх мережі та проєктування інноваційного освітнього середовища, яке б забезпечило ефективність інноваційної діяльності закладів вищої освіти з метою підвищення якості освіти.

У Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки [8] визначено стратегічні й операційні цілі та завдання розвитку вищої освіти України на найближче десятиліття. Зокрема, цілі щодо проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень як основи якісної вищої освіти та популяризації науки, а також завдання спрямовані на забезпечення інтеграції України до Європейського дослідницького простору, що узгоджуються з пріоритетами дорожньої карти інтеграції науково-інноваційної системи України до європейського дослідницького простору. Проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень передбачає визначення пріоритетних галузей та розроблення інноваційних проєктів для впровадження результатів (продуктів) наукової діяльності в практику, отже оновлення змісту вищої освіти (розроблення та акредитацію нових освітніх програм для підготовки фахівців).

На основі аналізу даних, що представлені в аналітичному звіті Міністерства освіти і науки України за 2021 рік [7] щодо реалізації інноваційної продукції (послуг) за середньостроковими пріоритетними напрямками інноваційної діяльності галузевого рівня, можна визначити ключові напрями інноваційної діяльності закладів вищої освіти щодо освоєння таких нових технологій, як:

- енергетичні (транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії);
- технології (транспортні, ракетно-космічної галузі, авіа– і суднобудування, озброєння та військової техніки);
- технології виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій;
- технології агропромислового комплексу;
- технології обладнання та високоякісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики;
- технології еко-виробництва та охорони навколишнього природного середовища;
- інформаційні, комунікаційні технології.

Отже, реалізація освітньої політики орієнтована на потреби української економіки і ринку праці і визначає основні напрями, цілі і завдання розвитку і забезпечення конкурентоспроможності закладів вищої освіти та активізацію інноваційної діяльності. Інноваційна діяльність передбачає організацію інноваційного освітнього середовища; створення умов для розроблення і впровадження освітніх інновацій, націлених на якісну підготовку майбутніх фахівців.

Характерними ознаками інноваційного розвитку освіти є: забезпечення якісної освіти майбутніх поколінь шляхом впровадження інноваційних освітніх інновацій і проєктів; розроблення і використання принципово нових прогресивних педагогічних методик і форм організації освітнього процесу; застосування інноваційних технологій в управлінні закладами освіти та гнучка система підготовки педагогічних працівників до здійснення професійної діяльності в умовах інноваційного середовища.

Інноваційне освітнє середовище дослідниками тлумачиться як:

- організований простір, що акумулює інноваційний потенціал закладу освіти та забезпечує розвиток особистості як інноваційного ресурсу [1];
- сукупність спеціально створених умов, які на основі якісних змін складників освітнього середовища (застосування інновацій) забезпечують навчання здобувача освіти і його здатність до особистісного розвитку та професійного навчання впродовж життя, готового змінюватись і змінювати навколишній світ [1];
- сукупність різних умов, що сприяють досягненню педагогічних цілей, а також декілька факторів, що розкривають зміст і технологію навчання та розвитку особистості, соціокультурні та економічні умови, що впливають на освіту, інформаційна основа, тип міжособистісного спілкування. стосунки, способи взаємодії «людина-середовище» [10];
- складна динамічна система взаємообумовлених умов навчання і виховання людини, що охоплює різноманітні сторони життєдіяльності та розвитку людини, її соціальну взаємодію з навколишнім середовищем [3].

Відомий дослідник і автор книг про освітні технології, в тому числі про інноваційні технології дистанційного навчання, А. В. (Тоні) Бейтс досліджує проблеми створення продуктивного освітнього середовища. Він також пропонує ключові особливості, які необхідно враховувати при проектуванні та забезпеченні освітнього середовища закладу вищої освіти:

- індивідуальні якості студентів, які навчаються по-різному в дуже різних контекстах;
- розробка моделі єдиного оптимального освітнього середовища для студентів і спроби відтворити її в конкретному навчальному закладі (оскільки оптимального освітнього середовища зазвичай немає, але є нескінченна кількість можливих навчальних середовищ) [9].

Т. Бейтс визначив компоненти ефективного освітнього середовища та розділив освітні середовища на такі типи: аудиторне освітнє середовище; онлайн освітнє середовище; середовище військової підготовки; соціальне середовище, що впливає на навчання (соціальні мережі, медіа, родина, друзі та групи хобі); природне середовище; особистісна сфера здобувача вищої освіти; освітнє середовище на основі технологій.

Компоненти ефективного освітнього середовища: здібності та засоби взаємодії студентів; цілі навчання і виховання; розвивальні види діяльності, що сприяють навчанню; наявні ресурси, такі як підручники, технології та методи навчання; стратегії оцінювання, які найкраще вимірюють і сприяють навчанню; культура, яка наповнює освітнє середовище [1; 9].

Процес проектування освітнього середовища або розробки окремих курсів, навчальних програм і підручників є найбільш творчою частиною викладання та освітньої діяльності. Науковець описав тенденції функціонування інституційних навчальних середовищ (аудиторії, лекторії та лабораторії) та технології, які використовуються для відтворення онлайн-середовищ. На думку Бейтса, основною особливістю освітнього середовища є креативність, прагнення до результатів, вдосконалення та застосування інноваційних ідей, щоб зробити навчання ефективнішим [9].

У нашому дослідженні ми намагаємося знайти відповідь на це складне питання, використовуючи результати досліджень [11], щодо вивчення та розв'язання теоретичних і практичних проблем створення інноваційного освітнього середовища. Ці результати дослідження є цінними та суттєвими для дослідження проблеми проектування інноваційного середовища в закладах освіти України. Серед них – ідеї щодо створення інноваційного освітнього середовища та характеристики інноваційного освітнього середовища. Автори запропонували такі характеристики:

- 1) освітні середовища містять динамічне «інноваційне ядро» та характеризуються постійним розвитком своїх компонентів;

- 2) заклади освіти є «формуючими організаціями», які можуть розробити надійні стратегії для створення інноваційного освітнього середовища з відповідним академічним керівництвом і добре налагодженою системою управління інноваціями, оцінюванням і відгуками громадськості;

- 3) освітнє середовище має бути відкритим для партнерства, що призводить до зростання соціального та професійного капіталу та має забезпечувати оновлення та динаміку розвитку;

- 4) ефективність освітнього середовища 21-го століття має постійно контролюватися та оцінюватися шляхом застосування важливих принципів ІЕ, які сприяють ефективному управлінню розвитком освітнього середовища [1; 11].

На етапі створення інноваційного освітнього середовища актуальною є проблема відповідності особистості сучасного викладача вимогам демократичної держави і суспільства. Це значною мірою пов'язано з тим, що виховувати творчу, ініціативну, неординарну особистість, відповідального фахівця, громадянина, патріота, якого сьогодні потребує держава і суспільство, в змозі тільки творчий, неординарний педагог з інноваційним мисленням, підготовлений до постійного вдосконалення особистісних і професійних якостей та до здійснення педагогічної діяльності в інноваційному середовищі. Тому перед вітчизняною освітньою системою постають стратегічні завдання щодо підготовки педагогічних працівників до ефективної роботи в умовах інноваційного освітнього середовища.

Серед характеристик професіоналізму сучасного науково-педагогічного працівника дослідниками визначено й обґрунтовано такі, як інноваційне мислення, інноваційна поведінка, інноваційна культура.

Для успішного перебігу інноваційних процесів в освітній системі важливо, щоб викладачі закладів вищої освіти розуміли сутність інноваційної діяльності; здатні були прогнозувати й оцінювати результати впровадження інновації; вміли проаналізувати ланцюжок від створення до стандартизації інновації (передумови виникнення інноваційної ідеї, природу проблеми, на розв'язання якої спрямована інновація, етапи її впровадження та результативність). Це означає, що педагогічне мислення (професійне мислення педагога), найважливішими характеристиками якого є прогностичність, проблемність, самостійність, активність, гнучкість, творчість [1], набуває нових якісних ознак, до яких відносимо й інноваційність.

Узагальнений аналіз поняття «інноваційне мислення» у психолого-педагогічній літературі показав, що вчені однією з головних умов успішної професійної роботи науково-педагогічного працівника визначають:

- 1) здатність до критичного оцінювання дійсності (педагогічної реальності);
- 2) здатність до позитивного сприйняття інновацій;
- 3) здатність до застосування нового наукового знання у педагогічній практиці.

Процес формування інноваційного мислення педагога передбачає такі етапи, як:

- створення умов, що забезпечують інноваційність освітнього середовища (визначення проблем та розроблення інноваційних ідей для їх вирішення, наприклад – організація навчально-дослідницької роботи студентів);
- запровадження спеціальних заходів (конкурси, творчі групи (інноваторів) тощо), які сприяють формуванню позитивного ставлення до змін та забезпечують формування і розвиток інноваційної культури (здатності педагога сприймати інновації та здійснювати інноваційну діяльність);
- застосування інформаційного, комунікаційного та дидактичного інструментарію (специфічних інтелектуальних інструментів, які забезпечують пізнавальну та пошукову активність науково-педагогічного працівника; розвиток його інтелектуальних здібностей через творче виконання завдань (проблемних і ситуаційних) з метою розв'язання педагогічних задач.

Засобами формування інноваційного мислення науково-педагогічного працівника дослідниками визначено виховні (формування стійких мотивів до здійснення інноваційної діяльності, розвиток педагогічної культури) та інформаційні (формування вмінь здійснення інформаційних процесів: збір, обробка, аналіз, створення та поширення інформації) [1].

Інноваційність і творчість мислення педагога не є набором готових алгоритмів та способів проведення інноваційної діяльності, це, насамперед, специфічний підхід до організації в цілому професійної педагогічної діяльності, що забезпечує формування інтелектуальної складової особистості педагога та визначає його професійну поведінку.

Сформоване інноваційне мислення науково-педагогічного працівника виступає важливою передумовою його готовності до участі в інноваційній діяльності та передбачає створення і розвиток особливих професійних якостей, які визначають ефективність освітнього процесу в умовах інноваційних змін.

Результатами інноваційної освітньої діяльності науково-педагогічних працівників є: нові емпіричні та/або теоретичні знання, якість освітнього процесу, новітні педагогічні, дидактичні, виховні, управлінські системи, моделі, методи, інноваційні, авторські освітні програми, елективні курси і проєкти, інші інтелектуальні продукти, а також рішення іншого спрямування, що істотно поліпшують якість освіти, результативність та ефективність освітньої діяльності педагогічних і науково-педагогічних працівників і закладів вищої освіти загалом [3; 4].

Характерною особливістю створення інноваційного освітнього середовища є ціннісний аспект: освітні інновації мають ґрунтуватись на загальнолюдських цінностях і бути націлені на формування у здобувачів вищої освіти загальнолюдських цінностей [2].

Інноваційна діяльність закладів вищої освіти передбачає не тільки створення нового (інноваційного) продукту, підготовку майбутніх фахівців до застосування набутих знань і навичок у професійній діяльності та житті (зокрема, розроблення і застосування інновацій), а й формування інноваційної культури, що ґрунтується на цінностях. В освіті загальнолюдські та національні цінності є фундаментом і умовою формування людини як активного й відповідального члена громадянського суспільства. Обмежуючись лише ціллю створення нових технологій людство ризикує перетворитись на покоління фахових маніпуляторів та шахраїв, що не лише суперечить меті освіти, але безумовно веде до прірви» [1; 2; 4].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Забезпечення якості вищої освіти України та стабільність функціонування закладів вищої освіти в сучасних умовах воєнного стану є одним з найважливіших завдань для держави, оскільки від якості підготовки фахівців залежить стан української економіки та можливості її відновлення і розвитку в поствоєнний період. У цьому контексті особливої актуальності набуває організація інноваційного освітнього середовища; створення умов для розроблення і впровадження освітніх інновацій, націлених на підготовку майбутніх фахівців до розроблення, використання і комерціалізації результатів наукових досліджень і розробок інноваційної продукції та послуг.

Важливим у створення освітнього середовища закладу вищої освіти визначено ціннісний аспект освітніх інновацій та особистісні якості науково-педагогічних працівників, серед яких інноваційність розглядається як компетентність.

Перспективними є дослідження результатів інноваційної діяльності закладів вищої освіти та методів формування інноваційності як складової професійної компетентності науково-педагогічних працівників.

Список використаних джерел

1. Гораш, К. Інноваційна діяльність як пріоритетний напрям розвитку закладу вищої освіти. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, Київ, 2023. Вип. 23(1), С. 50–60. [https://doi.org/10.35387/od.1\(23\).2023.50-60](https://doi.org/10.35387/od.1(23).2023.50-60)
2. Золотухіна, С. Т., Іонова, О. М., Лупаренко С. Є., Актуальні цінності сучасної європейської освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя : КПУ, 2021. Вип. 76. Т. 1. С. 42–46.
3. Клімова, Г. П. Парадигмальні концепти інноваційного розвитку вищої освіти України. *Право та інновації*. Харків, НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, 2015. №1(9). С. 11–18. URI: <https://openarchive.nure.ua/handle/document/15576> (дата звернення: 10.12.2023).
4. Кремень, В.Г. Інноваційність як вимога часу. Товариство "Знання", 2020. URI: <https://znannya.org.ua/index.php/novini-znannya/nauka-i-suspilstvo/56-filosofiya/286-innovatsijnist-yak-vimoga-chasu> (дата звернення: 10.12.2023).
5. Ніколаєв Є., Рій Г., Шемелинець І. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с. URI: <https://osvitanalytika.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf> (дата звернення: 10.12.2023).

6. Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. 2022. URI: <http://surl.li/cxswm> (дата звернення: 10.12.2023).
7. Реалізація середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня та отримані результати у 2021 році: аналітична довідка. Т.В. Писаренко, Т.К. Куранда, О.П. Кочеткова, Н.Ю. Швед. Київ, УкрІНТЕІ, 2022. 91 с. URI: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/2022/08/08/Analit.dov.Realiz.serednostrok.priorytet.napr.innovats.diyal.2021-08.08.2022.pdf> (дата звернення: 10.12.2023).
8. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, 2022. URI: <https://mon.gov.ua/ua/news/opublikovano-strategiyu-rozvitku-vishoi-osviti-v-ukrayini-na-2022-2032-roki> (дата звернення: 12.12.2023).
9. Bates T. Teaching in a Digital Age. Subtitle: Guidelines for designing teaching and learning, 2019. URL: <https://pressbooks.bccampus.ca/teachinginadigitalagev2>. (дата звернення: 10.12.2023).
10. Horash K., Trubacheva S., Dubrovina I., Martyniuk T & Martyniuk A. The evaluation of the school innovative educational environment. Youth Voice Journal. Database right RJ4All Publications (maker) British Library Cataloguing in Publication Data. 2022. P. 16–28. URL: <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-85163818017&partnerID=MN8TOARS> (дата звернення: 10.12.2023).
11. OECD “Environnements pédagogiques et pratiques novatrices”, in Environnements pédagogiques et pratiques novatrices, OECD Publishing, Paris, 2014. URI: <https://doi.org/10.1787/9789264203587-3-fr.7>. (дата звернення: 10.12.2023).

Horash K. V.

Candidate of Pedagogical Sciences (PhD),

*Associate Professor at the of the Department of Law, Professional and Social-Humanitarian Education,
Higher Educational Institution “Podillia State University”*

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

E-mail: kateryna.vik@ukr.net

ORCID: 0000-0001-8625-9774

Bodnar A. M.

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,

*Head of the Department of Law, Professional and Social and Humanitarian Education
Institution of Higher Education “Podilskyi State University”*

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

E-mail: bodnar.alla@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6725-3625

FEATURES OF CREATING AN INNOVATIVE ENVIRONMENT IN AN INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION

Abstract

The article substantiates the basic principles of creating an innovative educational environment in institutions of higher education as an important factor in ensuring the quality of higher education and competitiveness in the conditions of European integration, which acquires special relevance in the realities of martial law and the post-war period. According to the results of the research of the modern state of innovative activities of higher education institutions, in particular, based on the analysis of scientific works and legal documents, the authors consider the innovative educational environment as conditions for training students of higher education, conducting fundamental and applied scientific research in higher education institutions.

The features of the innovative educational environment of higher education institutions are characterized, in particular, the following are defined: education is: implementation of innovative educational innovations and projects; development and use of fundamentally new progressive pedagogical methods and forms of organization of the educational process; the use of innovative technologies in the management of educational institutions and a flexible system of training teaching staff to carry out professional activities in the conditions of an innovative environment. A characteristic feature of the creation of an innovative educational environment is the value aspect: educational innovations should be based on universal human values and be aimed at the formation of universal human values in students of higher education

Special attention was paid in the study to the personality of the teacher of a higher education institution as an organizer of the educational environment, in particular, the authors defined innovativeness as competence and innovative thinking as an important prerequisite for the readiness of a scientific and pedagogical worker to participate in innovative activities and create an effective educational process in the conditions of innovative changes.

Key words: *innovation, innovative educational environment, innovative activity, institutions of higher education, innovative project.*

References

1. Horash, K. (2023). Innovatsiina diialnist yak priorytetnyi napriam rozvytku zakladu vyshchoi osvity. [Innovative activity as a priority direction for the development of a higher education institution]. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, Kyiv. Vyp. 23(1), S. 50–60. [in Ukrainian].
2. Zolotukhina, S. T., Ionova, O. M., Luparenko S. Ye., (2021). Aktualni tsinnosti suchasnoi yevropeiskoi osvity [Current values of modern European education]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. Zaporizhzhia : KPU, Vyp. 76. T. 1. S. 42–46. [in Ukrainian].
3. Klimova, H. P., (2015). Paradyhmalni kontsepty innovatsiinoho rozvytku vyshchoi osvity Ukrainy [Paradigmatic concepts of innovative development of higher education in Ukraine]. *Pravo ta innovatsii*. Kharkiv, NDI pravovoho

zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku NAPrN Ukrainy. №1(9). S. 11–18. Retrieved from: <https://openarchive.nure.ua/handle/document/15576> [in Ukrainian].

4. Kremen, V.H. (2020). Innovatsiinst yak vymoha chasu [Innovation as a requirement of the time]. Tovarystvo “Znannia”. Retrieved from: <https://znannya.org.ua/index.php/novini-znannya/nauka-i-suspilstvo/56-filosofiya/286-innovatsijnist-yak-vimoga-chasu> [in Ukrainian].

5. Nikolaiev Ye., Rii H., Shemelynets I. (2023). Vyshcha osvita v Ukraini: zminy cherez viinu: analitychnyi zvit [Higher education in Ukraine: changes due to the war: an analytical report]. Kyiv: Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka, 94 s. Retrieved from: <https://osvitalityka.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf> [in Ukrainian].

6. Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: informatsiino-analitchnyi zbirnyk [Education of Ukraine under martial law: an informational and analytical collection]. (2022). Retrieved from: <http://surl.li/cxswm> [in Ukrainian].

7. T.V. Pysarenko, T.K. Kuranda, O.P. Kochetkova, N.Iu. Shved (2022). Realizatsiia serednostrokovykh priorytetnykh napriamiv innovatsiinoi diialnosti haluzevoho rivnia ta otrymani rezultaty u 2021 rotsi: analitychna dovidka [Implementation of medium-term priority areas of innovative activity at the industry level and the results obtained in 2021: analytical reference] Kyiv, UkrINTEI. 91 s. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/2022/08/08/Analit.dov.Realiz.serednostrok.priorytet.napr.innovats.diyal.2021-08.08.2022.pdf> [in Ukrainian].

8. Ministry of Education and Science of Ukraine (2022). Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2022-2032]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/news/opublikovano-strategiyu-rozvitku-vishoyi-osvity-v-ukrayini-na-2022-2032-roki> [in Ukrainian].

9. Blass, E., Hayward, P. (2014). Innovation in higher education; will there be a role for “the academe/university” in 2025? Retrieved from: <https://doi.org/10.1007/s40309-014-0041-x>

10. Horash K., Trubacheva S., Dubrovina I., Martyniuk T & Martyniuk A. (2022). The evaluation of the school innovative educational environment. Youth Voice Journal. Database right RJ4All Publications (maker) British Library Cataloguing in Publication Data. P. 16-28.

11. OECD (2014). “Environnements pédagogiques et pratiques novatrices”, in Environnements pédagogiques et pratiques novatrices, OECD Publishing, Paris, Retrieved from: <https://doi.org/10.1787/9789264203587-3-fr>